

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "тіньова економіка". Досліджено основні причини, які гальмують процес виходу економіки України з "тіні", а також запропоновано заходи, які сприятимуть детінізації. Наведено низку пропозицій щодо боротьби з явищем тінізації економік світу з огляду на глобалізацію економіки.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "теневая экономика". Исследованы основные причины, которые тормозят процесс выхода экономики Украины из "тени", а также предложены меры, способствующие детенизации. Приведен ряд предложений по борьбе с явлением тенизации экономик мира, учитывая глобализацию экономики.

Annotation. The article deals with the essence of the concept of "shadow economy." The main reasons hindering Ukraine's economy getting out of the "shadows" were investigated and measures to promote economy legalization were proposed. A number of proposals to combat the phenomenon of shadow economies in view of the globalization of the economy were made.

Ключові слова: тіньова економіка, рівень тінізації, детінізація.

Тінізації економіки – одна з найгостріших проблем сучасності, вона є основою для корупції, криміналізації, хабарництва у сферах політики, економіки та соціальної сфері. В Україні спостерігається критичний рівень тіньової економіки. Однак чіткого визначення поняття "тіньова економіка" й досі немає в літературі. Проте проблема детінізації для України є нагальною, бо це сприятиме розбудові соціально орієнтованої моделі ринкової економіки європейського типу. Саме тому обрана автором тема є актуальною.

Дослідженням тіньового сектору економіки займалися такі вчені, як: З. Варналій, В. Мандибура, О. Турчинов та ін.

На сьогодні не існує єдиної концепції визначення тіньової економіки, але найповнішим, на думку автора, є таке: тіньова економіка – це економічна діяльність, яка не відображається суб'єктами підприємницької діяльності у звітах. Ця діяльність не контролюється державними органами і спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства, через що до державної скарбниці не надходять податкові виплати.

Тіньова економіка проявляється по-різному. Господарська діяльність, яка кваліфікується як злочин згідно з українським законодавством, також розглядається як тіньова економічна діяльність. Це може бути торгівля зброєю та наркотичними засобами, дії службових осіб у сфері управлінської діяльності з ознаками корупційних діянь тощо. Те, наскільки елементи цієї групи укорінюються в економіці країни, залежить від законодавчої бази та реалізації принципу верховенства права. Нижче наведені результати досліджень "Барометру" світової корупції за 2012 рік. Організатором таких досліджень є компанія Transparency International, яка проводить опитування громадської думки у більшості країн світу щодо рівня корупції у кожній із країн. Згідно з даними, наведеними цією компанією, Україна у минулому році набрала 26 балів зі 100 можливих, при цьому чим нижче бал, тим більш корумпована країна [1]. Ті види економічної діяльності, які можна назвати умовно законними, відносяться до іншої групи. Фактично такі види діяльності знаходяться поза правовим полем. Більшість підприємців веде бізнес у "тіні" через, по-перше, нестерпність податкового тягаря, по-друге, прагнення подолати адміністративні бар'єри. Нижче викладені дані за 2012 рік щодо легкості ведення бізнесу в Україні. Країни, що брали участь у дослідженні, оцінювались за рівнем податкового навантаження, прозорістю регулювання ринку, за рівнем корупції та ін. Україна зайняла 104-те місце серед 141 можливих, при цьому обійшовши Росію, але розташувавшись позаду низки африканських країн [1].

У країнах СНД спеціалістами Ради Європи виділяються 4 основні сфери кримінальної активності, які можуть бути джерелами нелегальних прибутків. До них відносяться ухилення від сплати податків, корупція, контрабанда та нелегальне маніпулювання процесом приватизації [2].

Тіньова економіка, безперечно, має великий негативний вплив на всі суспільні соціально-економічні процеси. Зростання тіньового сектору економіки призводить до структурних деформацій та нестабільності соціально-економічного розвитку країни, перешкоджає процесу розбудови держави, демократизації суспільства та європейської інтеграції України. Також це явище призводить до скорочення державних доходів, що, у свою чергу, викликає проблему дефіциту державного бюджету. Неможливим стає й економічний аналіз на макро- і мікрорівнях. За даними Міністерства

економічного розвитку, показник рівня тіньової економіки у січні – березні 2012 року склав 34 % від рівня офіційного ВВП [3].

За припустимого рівня тіньова економіка має позитивний ефект. У цьому сегменті ринку майже без перешкод здійснюється координація попиту і пропозиції. Тіньова економіка, що зростає, створює нові робочі місця як у тіньовому секторі, так і у легальному, бо цей сектор економіки потребує товари і легального сектору також. У галузі тіньової економіки залучаються інновації, що призводять до підвищення суспільного добробуту загалом. Слід зауважити, що тіньова економіка також може амортизувати потрясіння у легальному секторі економіки [4, с. 188].

Однак все-таки будь-яка тіньова економічна діяльність – це злочин. Вчиненню економічних злочинів сприяє відхилення від загальноприйнятих стандартів соціального розвитку, який в Україні є досі нестабільним та характеризується законодавчою непослідовністю, адміністративною плутаниною тощо. Тому доречно буде відзначити, що перехід у тіньову економіку є не тільки ухиленням від стандартів соціального розвитку, а також може бути вимушеною поведінкою суб'єктів економічної діяльності. Загалом господарська діяльність здійснюється на законних підставах, але реальні кінцеві фінансові результати приховуються з метою ухилення від сплати податків [5, с. 108].

На думку авторів, виходу економіки України з "тіні" перешкоджає низка факторів, серед яких, насамперед, високий рівень корупції, системні вади податкової політики, нестабільна політична система, відсутність повноцінного ринкового середовища та ін. По-перше, корупція залишається однією з найбільших перешкод на шляху розвитку України та її інтеграції до світового співробітництва. По-друге, чинна податкова система має на меті максимальне залучення надходжень до бюджету, але не враховує негативні наслідки надмірного фіскального навантаження на платників податків. Не менш важливе й те, що повільні структурні та економічні перетворення, недосконалість ринкових механізмів призводять до обтяжливих для суб'єктів господарювання наслідків державної економічної політики [4, с. 188–189].

Унаслідок того, що обсяги тіньової економіки не можуть бути повноцінно враховані офіційною статистикою, подальше розроблення методів обліку й оцінок цього явища стає неможливим. Тому боротьба з тіньовою економікою має носити комплексний характер. Слід зазначити, що реформи необхідні не лише на державному рівні, а й на міжнародному також [2]. Це зумовлене тим, що явище тінізації економіки є загальносвітовим, глобальним. Із зростанням рівня глобалізації фінансових систем створюється більше можливостей для маніпулювання фінансовими інструментами та інструментами ціноутворення задля оптимізації механізму оподаткування й відмивання "брудних" грошей [6, с. 4].

Детінізація економіки – це систематизовані дії, які спрямовані на подолання причин та передумов тіньових явищ, шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньового капіталу у легальний сектор економіки.

У наш час недостатня ефективність міжнародних інституцій та національних органів у протидії тіньовій економіці призводять до її подальшого поширення. На сьогодні відсутній цілісний та скоординований план дій щодо міжнародної боротьби з явищем тіньової економіки. Ті програмні документи, які існують зараз, не гарантують максимального результату, бо стосуються подолання окремих проявів тіньової економіки чи спрямовані лише на протидію тіньовій економічній діяльності на теренах окремих країн. Саме тому необхідною є розробка скоординованої стратегії протидії цьому явищу, яка повинна складатися з:

- а) здійснення оцінки масштабів тіньової економічної діяльності та її впливу на формальну економіку в окремих країнах;
- б) оцінки систем, які регулюють оподаткування, ліцензування, а також оцінку діяльності регуляторних систем щодо охорони здоров'я, праці, навколишнього середовища, захисту прав інтелектуальної, промислової власності, прав споживачів. За результатами цієї оцінки можна побудувати механізм зменшення вартості утримання та спрощення цих систем;
- в) запровадження допомоги для вразливих груп населення, наприклад, біженців та представників меншин;
- г) посилення контролю за готівковими транзакціями та збільшення розмірів штрафів за не-обліковані та незадекларовані готівкові рахунки;
- д) дослідження впливу праці мігрантів на національний добробут;
- е) забезпечення прозорості фінансових інструментів;
- ж) удосконалення правил та норм з регулювання діяльності фінансових ринків;
- з) удосконалення нормативних актів щодо управління державним майном;
- и) підтримки діяльності з інформування та ін. [6, с. 7].

Для України подолання корупції та тіньової економіки є важливою умовою входження до ЄС, бо саме боротьба з корупцією, розширенням кримінального сектору та нелегальною міграцією визначаються Європейською комісією як пріоритетні напрями співробітництва.

Для легалізації тіньової економіки України авторами рекомендується провадити такі дії:

- а) створити сприятливі умови для розвитку бізнесу;
- б) вдосконалювати податкову систему;
- в) розробити прозору систему податкових пільг;
- г) розробити механізм притягнення до відповідальності платників, які порушують порядок сплати податків;
- д) ліквідувати нелегальний ринок праці;
- е) вдосконалювати систему соціального страхування;
- ж) переглянути механізм оплати праці з метою його вдосконалення;
- з) сприяти підвищенню обізнаності громадськості, збільшити можливість її впливу на рішення влади;

- и) провадити державну підтримку інноваційних проектів та сприяти підтримці інвестиційних проектів у реальному секторі економіки;
- і) ввести суворе покарання за корупцію та рейдерство;
- к) зменшувати вплив держави на регулювання різних сфер життя;
- л) забезпечити прозорість реального сектору економіки.

Тіньова економіка – це проблема світового масштабу. Рівень тінізації економіки в Україні достатньо великий. Дуже важливою є боротьба з цим явищем, бо саме величина сектору тіньової економіки є показником ефективності державної економічної політики. Неефективність та непрозорість державної політики призводять до того, що підприємці змушені вести тіньовий бізнес. Така ситуація змушує шукати способи якнайточнішого дослідження сектору тіньової економіки та створювати механізми, які дозволяють зменшити розміри цього сектору. Для України демократичні перетворення у суспільстві, розвиток соціально орієнтованих ринкових відносин, а також удосконалення механізму господарювання можуть сприяти виходу економіки з "тіні", що є засадою соціально-економічного прогресу суспільства. Для цього потрібно вдосконалювати податкову систему, законодавчу базу, залучати інвестиційний капітал у сектор легальної економіки та ін.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Офіційний сайт видання "Корреспондент". – Режим доступу : <http://korrespondent.net/>. 2. Жураковська А. В. Розрахунок обсягів тіньового сектору в економіці регіону за причинами їх виникнення / А. В. Жураковська, О. Ю. Полякова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ekhneu.org.ua/>. 3. Офіційний сайт РБК-Україна. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/>. 4. Кондрат І. Ю. Тіньова економіка: сутність та сучасний стан в Україні / І. Ю. Кондрат, Т. П. Миндюк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 186–190. 5. Савченко І. Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 107–116. 6. Національний інститут стратегічних досліджень // Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. – 2011. – С. 4,7.

УДК 338.432(477)

Олійник Є. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОСНОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто загальне становище й основні аспекти проблеми продовольчої безпеки України на сучасному етапі розвитку. Виявлено умови її забезпечення та визначено показники оцінки продовольчої безпеки держави.

Аннотация. Рассмотрены общее положение и основные аспекты проблемы продовольственной безопасности Украины на современном этапе развития. Выявлены условия ее обеспечения и определены показатели оценки продовольственной безопасности государства.

Annotation. The overall situation and the main problems of food security at the present stage of development of Ukraine were considered. Conditions for its provision and indicators of food security of the state were defined.

Ключові слова: продовольча безпека, сільське господарство, показники оцінки продовольчої безпеки.

Незважаючи на досягнення у сфері технології та підвищення продуктивності виробництва продовольства, українські домогосподарства відчують істотне позбавлення у сфері харчування. Оскільки головна складова безпеки людини – це впевненість у відсутності страху та потреб, продовольчу безпеку можна пояснити як соціально-економічний та екологічний стан у державі, при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідної якості.

На актуальність проблеми продовольчої безпеки України вказують численні явища: обвальне падіння купівельної спроможності населення, згортання виробництва сільськогосподарської продукції, істотне зростання імпорту продовольчих товарів. Необхідно зауважити, що багато теоре-